

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Petri De Dusburg, Ordinis Teutonici Sacerdotis, Chronicon
Prussiae**

Petrus <de Dusburg>

Francofurti ; Lipsiae ; Regiom. Pruss., 1679

Cap. III. Diversitate & Potentia Pruthenorum.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11850

CAP. III.

De
 Diversitate & Potentia Pruthenorum.

Terra Pruschia in (a) undecim partes dividitur. Prima fuit Colmensis & (b) Lubavia, quæ ante introitum Fratrum Domus Teutonice quasi fuerat desolata. Secunda Pomesania, in qua Pomesani. (c) Tertia Pogesania in qua Pogesani. Quarta (d) Warmia, in qua Warmienses. Quinta Nattangia, in qua Nattangi. Sexta (e) Sambia, in qua Sambitæ. Septima Nadrovia in qua Nadrovitæ. Octava Scalovia, in qua Scalovitæ. Nona Sudovia, in qua Sudovitæ. Decima Galindia. Undecima Barthe & (f) Plica Bartha, quæ nunc major & minor Bartha dicitur, in qua Barthi vel Barthenfes habitabant. Vix aliqua istarum Nationum fuit, quæ non haberet ad bellum duo millia Virorum Equitum, & multa millia (g) pugnatorum. Sambia populosa & opulenta potuit habere quatuor millia equitum, & XL. millia pugnatorum. (h) Sudovitæ generosi sicut Nobilitate morum alios præcedebant, ita divitiis & potentia excedebant. Habebant enim sex millia equitum & quasi innumerabilem multitudinem aliorum pugnatorum. Quælibet istarum gentium habebat (i) multa castra & firma de quibus odiosum esset per singula enarrare. Vide ergo signa Dei magna & mirabilia fortia. Septem fratres Domus Teutonice cum paucis armigeris ædificando propugnacula in terra Culmensi supra quercum unam ut dictum est. Primo ausi sunt aggredi tam copiosam & innumerabilem multitudinem gentium, & in processu temporis intra LIII. annos exterminaverunt eas, sic quod unus non reman-

*Hermannus de Saltza IV. Ord. Teut. Magister generalis.
Hermannus de Balke I. Magister Provincialis terra Prussia.*

remanfit, qui jugo fidei non subjiceret collum suum auxiliante Domino Jesu Christo, qui est benedictus in secula seculorum Amen.

ANIMADVERSIONES.

AD CAP. III.

(a) Scriptores Historiæ Prussicæ antiqvi undecim Prussicæ partes constituunt, uti ex hoc Dusburgensis loco apparet. Seqvuntur Dusburgensem Jeroschinus & alii. Recenciores verò Scriptores quamvis & ipsi undecim tantum partes Prussicæ constituent, addunt tamen alia fabulosa de Origine hujus divisionis. Videlicet asserunt Waidevvutum Prussorum Regem duodecim filios habuisse, quorum hæc nomina: *Saymo, Neydro, Sudo, Slavo, Natango, Bartho, Galindo, Warmo, Oggo, Pomezo, Culmo & Lituo*. Ab his Prussicæ partes nomina sua sortitas esse, solum Lituonem Prussia relicta alibi sedem sibi quæsiuisse, Lithvaniamque à suo nomine appellasse referunt. Sed quædam ex dictis illis partium Prussicarum appellationibus multò sunt temporibus Waidevvuti antiquiores. Jam enim Ptolemæus qui Waidevvuto tribus minimum seculis antiquior est (dicunt enim quidam Waidevvutum vixisse temporibus Valentini II. Imperatoris, alii Seculo V. eum Prussis imperasse legesque dedisse referunt) memorat Galindos, Sudinos & Stavanos (per Stavanos fortassis intelligendi sunt Slavani, siye ut eos hic Dusburgensis appellat Scalovitas) *lib. 3. Geogr. cap. 5.* Erasmus etiam Stella cum Simone Grunovio aliisque non consentit, quod Waidevvutum quatuor tantum filios habuisse refert. Mihi ut illa quæ de Waidevvuto, ejusque institutis vulgo feruntur suspecta sunt omnia, ita etiam Saymo, Neydro aliique non à Waidevvuto, sed ab otioso quodam ingenio procreati esse videntur. Idem ante me sensit & Fridericus Zamelius in Familiæ monumento ad liberos, & quidem in Carmine ad carissimos Filios, ubi hæc habet:

Quid porrò exclamen? quot sunt in Origine nuga?

Quo totidem fratres à Videnuto sati.

Ille quidem fuerit, numerum tamen edo minorem

Nomina post populos quis putet orta suos?

K

Sudica

Hermannus de Saltza IV. Ord. Teut. Mag. generalis.
Hermannus de Balke I. Mag. Provincialis terra Prussiae.

Sudica gentes, & res Galinda vigebat,

Cum nondum Scythicus legit electra puer.

Huic mihi Zodiacum rudior suppleverat etas

Quisquis sit, primum turba secuta fabrum est.

Propius a veritatem accedere mihi videtur Cl. Vir. M. Matth. Pratorius Pastor Nebudzensis, qui ex proprietatibus & moribus singulorum Populorum hæc nomina efficta esse statuit. SAMO dicitur à Prussica voce *Samin*. i. e. haurire, excipere. Sunt enim Sambienfes exceptores fuccini. SUDO à *sudiu*, *suditi*, i. e. judicare. Inde adhuc Prussis Lithvaniæ accolis *sudins* & *sudzia* est iudex. Polonis dicitur *sedzia*. NATANGO est idem quod solers, Natangi itaque dicti sunt, quoniam solertissimi Patres familias fuerunt. NODROWO sive NODRO Prussicâ lingvâ est lini curam habens, quia optimum inde linum proveniebat. Hinc apud Prussos Drovve, quod hodierni Prussi Lithvani per Drobe exprimunt, est linteum. SCHALAWO idem est quod insulanus. Chronus enim ibidem locorum multas efficit insulas, & peninsulas. BARTHO est à *barti* i. e. objurgare, rixari, quoniam iniqua gens fuerat. GALINDO est à *Gals* & plurali *Galintes* i. e. potentes, *Vide caput proximè sequens, quod de potentia Galindorum agit.* WARMO est exactor, *Warimas* est exactio, convocatio. HOGGO probabile est derivari ab *Hoggin*, *hoggieri* i. e. occare. POMESO est à *Pomesu* i. e. deserere, eo forsân, quod Pomesani frequenter deseruerint Nobilitatem mutarintque. Vid. Henneberg. *in voce Pomesan.* CULMO deducitur à *Kulis* i. e. uredo, forsân eo sic appellata est illa Provincia, quod sapius à Polonis fuerat ferro atque igni devastata. LITWO denotat hominem simplicem, quia ab aliis persuasus patriam reliquit terram. Hæ sunt Dn. M. Pratorii conjecturæ, quas mecum in Scripto de veteri Prussorum Lingva communicavit.

- (b) LUBAVIA Provincia habet urbem arcemque ejusdem nominis. Arx, quæ hodiè Episcopi Culmensis sedes est, à quibusdam dicitur esse condita 30. annis antè ingressum Ordinis Teutonici in Prussiam. Provinciam hanc An. 1214 Surbonus, qui ex veteri Nobi-

Hermannus de Saltza IV. Magister Ord. Teutonici generalis.
Hermannus de Balke I. Magister Provincialis in Prussia.

Nobilitate Prussica fuerat, donasse memoratur Christiano Episcopo Prussiae. Vid. Henneb. in *Comment. ad Tab. Pruss. pag. 261.*

- (c) POGESANIA Provincia est *Oggerlandia*, à Poggia Oggonis filia ita dicta, ut habent fabulae antiquae. Dicunt enim Hoggonem Waidewuti filium tres habuisse filias: Mitam, Cadinam & Poggiam, quae ultima vitam elegerat solitariam factaque est Sacerdos. Memorat Hennebergerus *pag. 352.* Anno 1499. in monasterio Elbingensi ornamenta capitis, quibus virgo haec Vestalis usa esse dicitur, inventa esse. De illis etiam Fridericus Zamelius in Familiae monumento:

Vidimus illius nuper frontalia Diva.

Cornea, deformem medio claudentia gemmam.

Verum fatius est, ut Provinciam hanc, Poggesaniam dictam esse statuamus, ab antiquis Prussicis vocibus *Paggua* i. e. pax, & *zemia* i. e. terra, quoniam gens ea fuerat pacifica.

- (d) WARMIA Germanicè dicitur *Ermeland*/ ab Ermia Warmonis uxore ita dicta, si credere fas est. Vid. Henneb. in *Comment. pag. 126.*

- (e) SAMBIAE nomen reperimus & apud Scriptores externos. Habet enim illud Adamus Bremensis in *lib. de Situ Danian. 77. pag. 147.* ubi dicit insulam *Semland* habitare *Sembos* vel *Pruzos*. Ex Adamo habet hoc & Helmoldus aliique recentiorum temporum Scriptores.

- (f) PLICA BARTHA. Forfan est vox antiqua Prussica, significans minorem Bartham, ut ex Dusburgensi colligitur.

- (g) *Pugnatorum* i. e. peditum. Jerofchinus vertit *Streitere*/ *Fußgänger* / item *Fußstreitere*. Ex quibus colligere licet, praecipuum militiae Pruthenicae robur fuisse in pedite, quia *Pedites* *vel* *ἑξονῶν* appellantur pugnatores. Apud antiquos Romanos ob eandem rationem pedites appellabantur MILITES. Unde apud veteres Auctores non raro conjungi videas *Milites* *equitesque*. Vid. Livius *lib. 22. cap. 37.* Julius Caesar. *lib. 3. de Bell. Gall. cap. 19. & lib. 5. cap. 7. & cap. 10.* Vellejus Paterculus *lib. 2. cap. 15.* E contrariò verò Continuator Dusburgii *cap. 9.* Equites appellat pugnatores

Hermannus de Salza IV. Magister Ord. Teutonici generalis.

Hermannus de Balke I. Magister Provincialis in Prussia.

opponitque peditibus, quod eo tempore in equitatu omnis ferè vis exercitus consistebat.

(b) SUDOVITÆ sive SUDINI temporibus illis non habitarunt in extremis Sambiæ locis ad mare Balticum, ubi nunc habitant, unde appellatur der Sudawische Winkel. Sed in parte Prussiæ australi contingebantque Galindos, Bartenses, Nadrovios & Scalovitas: ex altera verò parte Podlachios & Lithvanos. Cum autem aliter ab Ordine Teutonico in ordinem redigi non possent, translati sunt in extremas Sambiæ partes, de qua transportatione videri potest Dusburgensis noster *part. 3. cap. 212.* Optimè hæc, & quidem primus, probavit Hennebergerus tum in *libello de Vet. Prussia,* tum in *Comment. ad Tab. Pruss. Geograph.*

(i) Castra Civitatesque munitas antiquas Prussos non habuisse, docet Vincentius Kadlubko Seculi XII. Scriptor, qui Prussos suo tempore à Polonis bello petitos in speluncis delituisse, eosdemque urbium habuisse muros, quos & fera, refert, cum nulla habuerint monumenta, quibus se defenderent *lib. 4. Chron. Polon. cap. 19.* Et alibi de Prussis: Itaque Boleslaus, inquit, in globum coacta exercitissimorum numerositate, Geticas (i. e. Prussicas) parat irrumpere Provincias, nullas prorsus arte munitas; Sed situ inaccessibiles. Hæc Kadlubko, *lib. 3. epist. 31. pag. 375.* Sed cum postea non solum à Polonis & Masoviis, sed etiam ab Ordine Teutonico infestarentur, non est dubium, quin multa castra condiderint, multasque urbes. Consentit his Schuzius qui minus probabile esse arbitratur, si quis dicat Cruciferos inter medios bellorum tumultus tam brevi tempore tot urbes potuisse condere, nisi jam antea Prussi veteres earum plures jam condidissent. Schuz. *lib. 1. Chron. Pruss. fol.* Hoc tamen concedendum esse existimo, pleraque castra, ut & plerasque urbes fuisse ligneas. Non inusitatum enim est antiquis etiam Scriptoribus, vicos ejus generis appellare urbes. Sic Herodianus *l. 7. Hist. cap. 2. n. 6.* de antiquorum Germanorum urbibus dicit: Vicos (τάς κόμας) omnes incendendos diripiendosque militibus tradebat. Sunt autem urbes (πόλεις) adificiaque illa maximè incendiis obnoxia: rara apud Germanos structura è lapide ac lateribus coctilibus, densisq; potius sylvis quorum confixis congmentatisq; lignis quadam quasi tabernacula adificant. Tales etiam urbes Veterum Prussorum paulo ante ingressum Ordinis Teutonici conditas fuisse certum est.

CAP.